

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны
музей Якуба Коласа

КАЛАСАВІНЫ

Матэрыялы XXIX навуковай канферэнцыі, прысвечанай
70-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне
і 90-годдзю паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка»

3 лістапада 2016 г., Мінск

Выданне падрыхтавана па заказу
Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа

Складальнікі:

З.М. Камароўская, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага
музея Якуба Коласа,

І.М. Казловіч, намеснік дырэктара па навуцы Дзяржаўнага літаратурна-
мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

Фота: Наталля Купрэвіч, Анатоль Кляшчук, Міхаіл Кенька

Дызайнер: К.А. Антонова

Каласавіны: матэрыялы ХХІХ навуковай канферэнцыі,
прысвечанай 70-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне
і 90-годдзю паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка»
Мінск: РИФТУР, 2016. — 194 с.

Зборнік тэзісаў, дакладаў і паведамленняў з'яўляецца працягам вы-
вучэння шматграннай спадчыны народнага паэта Беларусі Якуба Кола-
са. Аўтары звяртаюцца да невядомых першакрыніц, даследуюць акту-
альныя праблемы коласазнаўства.

Адрасаваны навуковым работнікам, выкладчыкам, коласазнаўцам.

© Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны
музей Якуба Коласа, 2016

© УП «РИФТУР», афармленне, 2016

Літэратура

1. Виноградов, В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы. – М.: КДУ, 2004. – 240 с.
2. Сінкевіч, Т.А. Мелодыя натхнення – A melody of inspiration. – Мінск: Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2012 – 240 с.

Ала Жардзецкая

Роля лірычных адступленняў у паэме Якуба Коласа «Сымон-музыка»

Ліра-эпічная паэма «Сымон-музыка» – адзін з самых аўтабіяграфічных твораў Якуба Коласа пераважна ў плане раскрыцця духоўнага свету мастака з народа, гісторыі фарміравання яго эстэтычных і грамадска-палітычных поглядаў. У паэме закранаюцца пытанні пра вечнасць, бясконцасць свету, сэнсу жыцця і месца чалавека ў ім, гарманічнае адзінства чалавека і прыроды, аб уздзеянні сапраўднага мастацтва на жыццё чалавека і яго дзейнасць, аб бязмежных магчымасцях чалавечага розуму, пазнання.

Паэма «Сымон-музыка» вызначаецца і арыгінальнай пабудовай. Калі паэма «Новая зямля» з'яўляецца поўнасю рэалістычным творам, то ў паэме «Сымон-музыка» рэальнае часткова спалучаецца з незвычайным, рамантычна прыўзнятым. Яскравым прыкладам гэтаму з'яўляецца ўплыў Сымонавай музыкі на людзей і прыроду:

Льюцца гукі ў лясной цішы
Срэбраплынным ручайком;
Лес замёр, стаіць, не дыша,
Не варушачы лістком;
Прыпынілі спевы птушкі –
Скрыпцы ім не ўзяць у тон [1, с. 289].

Рамантызм у паэме выявіўся і ў неадольнай сіле жыцця галоўнага героя. Сымон з самага маленства прайшоў праз шматлікія нягоды, вырас і загартваўся ў жорсткіх

выпрабаваннях, выявіўшы пры гэтым вялікую волю духу і сапраўдную прыгажосць. Якуб Колас раскрыў шматграннасць яго таленту. Сымон не толькі музыкант, ён яшчэ і паэт. Яму ўласціва непасрэдна-паэтычнае ўспрыманне жыцця і прыроды:

*Хіба грэх складаць казанкі
Або песенькі? Чаму?
Але ж гэтыя спяванкі
Так і чуюцца яму:
«Я насыплю горку
Жоўтага пясочку» [1, с. 269]*

Важнае месца ў паэме займаюць лірычныя адступленні, у якіх прысутнічае глыбокі філасофскі сэнс – з аднаго боку, захапленне прыгажосцю роднага краю, замілаванне да Радзімы:

*О край родны, край прыгожы!
Мілы кут маіх дзядоў!
Што мілей у свеце божым
Гэтых светлых берагоў,
Дзе бруяцца срэбрам рэчкі,
Дзе бары-лясы гудуць,
Дзе мядамі пахнуць грэчкі,
Нівы гутаркі вядуць [1, с. 335].*

Аўтар звяртаецца да адвечных беларускіх курганоў як нязменных сведкаў былой моцы і магутнасці Беларусі, адзначае чг гэтую і нацыянальную годнасць беларусаў, ганарыцца сваім гераічным мінулым.

З другога боку, у лірычных адступленнях гучаць боль і сум за лёс роднай краіны, гнеўны пратэст супраць гвалтоўнага раздзелу Беларусі чужаземцамі:

*Родны край! ты разарваны,
І на захад ад мяжы
Пан пыхлівы, надзіманы
Моцна сцягвае гужы,
Каб з варшаўскае майстэрні
Беларусу сшыць халат,*

*Ды ні ксёндз, ні пан не верне
Плынь гісторыі назад! [1, с. 337].*

Пералічваючы прычыны заняпаду нацыі, Якуб Колас успамінае і шведа, які «набытак наш паліў», і царскі ўрад, які «самачынна тут гвалтоўнасці тварыў, // будаваў астрог народу і барбарскім капылом // мерыў волю і свабоду, // а культуру нёс з калом» [1, с. 337]. Але больш за ўсё паэта хвалюе лёс нацыянальнага мастацтва, увасобленага ў лёсе беларускіх песняроў і музыкаў:

*Колькі талентаў звялося,
Колькі іх і дзе ляжыць
Невядомых, непрызнаных
Не аплаканных нікім [1, с. 337].*

Сімвалічнымі ў паэме з'яўляюцца лірычныя зачыны з апісаннем розных пор года – восені, зімы, вясны. Восень традыцыйна сімвалізуе перыяд замірання, памірання прыроды, што нараджае ў душы Сымона сум і жаль. Апісанне восеньскай адзіноты і пустэчы папярэдняе выгнанню Сымонкі з бацькоўскага дома толькі за тое, што ён быў не падобны на іншых, жыў больш у мроях, чым на яве:

*Адзінотай і пустэчай
Усюды вясня з палёў,
Нейкай млязасцю старэчай
Аддавала ад лугоў.
Жыццё ўнікла. Бы ў жалобе,
Неба цьмілася, зямля [1, с. 291].*

Жыццё галоўнага героя паэмы цесна звязана з прыродай, што складае адметную рысу твора. Адсюль выцякае мнагазначнасць пейзажных замалёвак. Пейзаж дапамагае паэту раскрыць настрой герояў, іх пачуцці і перажыванні. У творы побач з рамантызаванымі пейзажнымі замалёўкамі (аб прыгажосці і таямнічасці зорнага неба, аб заміранні жыцця ўначы час і інш.) шмат глыбока эмацыянальных і праўдзівых апісанняў прыроды, у якіх паэт непасрэдна выказвае сваю любоў да роднага краю.

Шмат у паэме «Сымон-музыка» і філасофскіх адступленняў у форме прыпавесцяў. Кожная частка пачынаецца з сімвалічнай прыпавесці, якая надае твору філасофскі настрой. Так, першая частка пачынаецца з прытчы пра «ліст на дрэве», які марна гіне, таму што непадобны на іншыя лісты, і пра «адзінокі колас жыта», адарваны ад роднага загона. Гэтым аўтар падкрэслівае падабенства жыцця Сымонкі ў роднай сям'і да лёсу ліста і адзінокага коласа:

Ды твой, лісцік, лёс больш цяжкі:

Ты ў сваёй сям'і без ласкі,

Бы не родны, а прыблудны.

– Ото ж хлопец урадзіўся!

І ў каго ж удаўся ён?..

Ну, куды ты ўтарапіўся?..

Лепш бы ты не жыў, Сымон...

Уй, няўключда, мухамора!..

Грэх адзін з ім, адно гора. –

Не адзін раз чуў папрокі

Ад бацькоў сваіх хлапчук [1, с. 263].

Якуб Колас дае разгорнутае параўнанне таленавітага хлопчыка з адметнымі, выключнымі з'явамі ў нежывой прыродзе.

Ліст на дрэве марна гіне:

Ліст зялёны, бы ўмірае

Адзінокі колас жыта

Рос замкнёна і забыта,

Адарваны ад загона [1, с. 268].

Другая частка паэмы пачынаецца з прытчы пра блукаючы прамень, які быў асуджаны на вечнае выгнанне за сваё свавольства:

Парушыў сонца прыказанне

І, не дасягнуўшы зямлі,

Куды ўсе посланы былі,

Каб знішчыць цьмы там панаванне,

Адстаў свавольна ад сям'і,

*Разліў свавольна сваё ззянне
У цемры хмарчынай раллі.
«Блукай жа ты ў пустой далі!»
Ён быў асуджан на выгнанне
Паміж нябёсаў і зямлі [1, с. 298].*

Гэтай гісторыяй Якуб Колас падкрэсліваў складанасць і небяспечнасць пошукаў творцам свайго шляху. Драма Сымонкі заключаецца ў разладзе паміж жорсткай рэальнасцю і ўзвышанай марай.

Важную сэнсавую нагрузку мае прытча пра агонь, якая сцвярджае, што сапраўдны мастак не можа існаваць сам па сабе, ён абавязкова творыць для людзей:

*Гарэў агонь, былі тут людзі,
Вянок плялі яму з галін.
Цяпер загас ён тут адзін [1, с. 371].*

Агонь гарэў толькі да той гары, пакуль яго падтрымлівалі людзі, як толькі агонь застаўся адзін, ён хутка пагас.

Значна паглыбляюць змест паэмы і іншыя ўстаўныя элементы: песня пра званы, алегорыя пра варону-хвальбону, заняпалы дубок, пра лілею і інш. Так, гісторыя пра заняпалы дубок вельмі ярка і глыбока раскрывае трагічны лёс сапраўднага мастака з народа, якому вельмі цяжка прабіць сабе дарогу ў жыццё. Як і Сымонка, знешне дубок быў змізарнелы, непрыкметны і адзінокі сярод іншых дрэваў, але якой багатай і чуллівай была яго душа, у выніку чаго маленькае дрэўца стала сапраўдным песняром:

*І спяваў ён так прыўдала
У той час, як свет сціхаў,
Што аж неба замірала,
І зямля ўся замаўкала,
І дух згоды ахінаў
Тады ўсё яе стварэнне,
І ўсё слухала той спеў [1, с. 332].*

Нягледзячы на тое, што дрэнныя людзі ссеклі дубок, гісторыя пра яго лёс завяршаецца на жыццясцвярджалнай

ноце, бо ўсё жывое, моцнае, звязанае з глебай, павінна перамагчы. Павінен перамагчы талент – згустак духоўнай, інтэлектуальнай энергіі народа.

А як волю ўсю пачуе,
Дрэва тое ажыве,
Песня-радасць запануе,
у прасторы паплыве,
А на тых яго карэннях
Дрэвы новыя ўзрастуць
І другому пакаленню
Тую песню дапяюць [1, с. 334].

Такім чынам, Якуб Колас у паэме «Сымон-музыка» праз шматлікія вобразы-сімвалы, алегорыі, лірычныя і філасофскія адступленні глыбока раскрыў складаную і супярэчлівую душу мастака, перад якой шырока, мнагалучна адкрываюцца прыгажосць і таямніцы свету. Пісьменнік паказаў, што мастацтва акрыляе чалавека, узнімае яго над жыццёвай прозай, кліча на барацьбу. Асабліва чэзычэрпныя магчымасці мае мастацтва, калі яно абараняе дабрыню. А таленавітыя людзі здольныя ўзняць Беларусь на новы ўзровень жыцця.

Літаратура

1. Колас, Якуб. Носзя зямля. Сымон-музыка: Паэмы / Якуб Колас. – Мінск. Юнацтва, 1998. – 447 с.

Святлана Кавалёнак

Лінгвакультурны тып беларуса (на матэрыяле перакладу аповесці Якуба Коласа «Дрыгва»)

Вывучэнне рускай мовы на тэрыторыі Беларусі звязана з адначасовым пазнаннем беларускіх рэалій, асаблівасцей камунікатыўных паводзін беларусаў, культурных вобразаў і стэрэатыпаў рускіх і беларусаў.

Дзве культуры праз адну мову – дэвіз навучальнай установы, якая імкнецца павялічыць колькасць навучэнцаў-замежнікаў. Такі падыход павінен стаць нормай